

Η υπέρβαση των γεωφυσικών καταναγκασμών

Η ΑΠΕΡΗΜΩΣΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΟΝ 20^ό ΑΙΩΝΑ. ΜΙΑ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΟΠΤΕΥΣΗ

Νίκος Καρανικόλας*, Πέρυ Λαφαζάνη**, Μύρων Μυρίδης***, Δημήτρης Ράμναλης*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η γεωγραφική περιοχή της Ηπείρου αποτελεί μια κατεξοχήν ορεινή περιφέρεια που κατατάσσεται στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Ευρώπης. Το οικιστικό της δίκτυο, απόρροια του γεωγραφικού αναγλύφου και του ιστορικού χρόνου, δημιουργεί και οργανώνει τον οικονομικό και κοινωνικό σκελετό όλης της περιοχής. Οι οικισμοί της, ως μόνες σταθερά χωροθετημένες οντότητες στο διοικητικό τους χώρο, εκτός των γεωγραφικών τους συντεταγμένων προσδιορίζονται και από όλα τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά που αναφέρονται σε αυτούς. Η δημιουργία μιας Βάσης Δεδομένων, όπου καταχωρίζονται τα κάθε είδους δεδομένα που συναρτώνται είτε άμεσα είτε έμμεσα με τους οικισμούς και είναι διαθέσιμα από σχετικές πηγές, και η σύνδεσή της με τη Χαρτογραφική Βάση της περιοχής καθιστούν δυνατή και εύκολη τη διαχείριση των δεδομένων και την εξαγωγή πληροφοριών. Μια τέτοια καταγραφή και οπτικοποίηση έχει επιπλέον ως στόχο τον καλύτερα τεκμηριωμένο οικονομικό, κοινωνικό και χωροταξικό σχεδιασμό της περιοχής, προσφέροντας τις δυνατότητες για πολλές αναλύσεις και γεωγραφικούς συσχετισμούς.

Mapping the Depopulation of the Mountainous Settlements of Epirus in the 20th Century

Nikos Karanikolas, Pery Lafazani, Myron Myridis, Dimitris Ramnalis

ABSTRACT

The geographical region of Epirus is mountainous and ranks among the least developed regions of Europe. Its built-up network, a consequence of the geographical bas-relief and historical time, creates and organises the economic and social frame of the whole region. The settlements of Epirus, as the only located entities in their administrative space, in addition to their geographic coordinates, are regularly determined also by all the qualitative and quantitative characteristics that refer to them. The creation of a Data Base, where all kinds of data connected either directly or indirectly with their settlements are registered and are available from sources, and also the connection of this Data Base with the Cartographic Base of region, make the data management and the export of information easy and possible. Such a recording and visualization aims at a better-documented socio-economic and land-planning project, providing a number of opportunities for a number of geographic correlations.

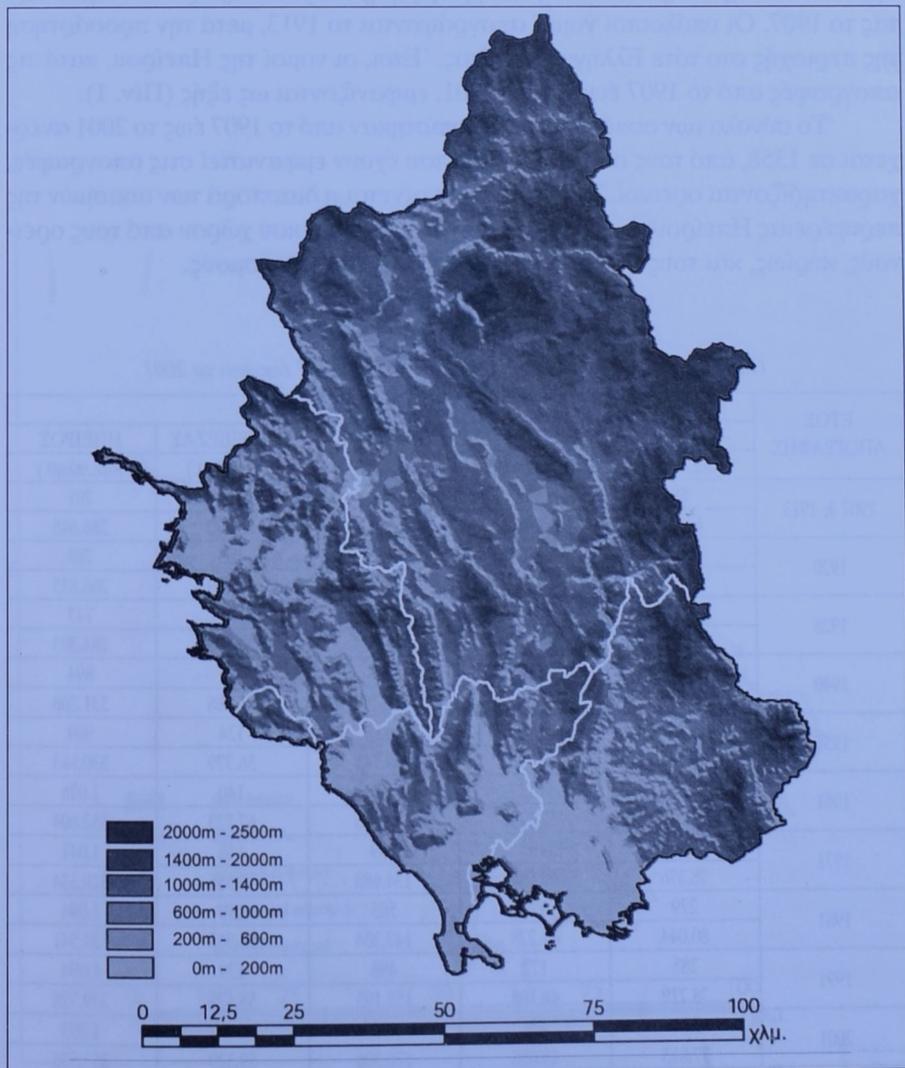
* ΑΤΜ, υποψήφιος Διδάκτωρ ΑΠΘ.

** Λέκτορας ΑΠΘ.

*** Καθηγητής ΑΠΘ, e-mail: myridis@topo.auth.gr.

1. Εισαγωγή

Η περιφέρεια της Ηπείρου αποτελεί μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες γεωγραφικές περιοχές αναφορικά με τους ορεινούς όγκους που περιλαμβάνει, βόρεια και βορειοανατολικά, τις πεδινές εκτάσεις στα δυτικά και νοτιοδυτικά της περιφέρειας, αλλά και τη γειτνίασή της με το Ιόνιο Πέλαγος και τον Αμβρακικό Κόλπο. Πρόκειται για περιοχή που χρήζει ιδιαίτερης μελέτης και προσοχής για τη δυναμική παρουσία της όχι μόνο στον ελλαδικό αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου σήμερα, δυστυχώς, κατέχει την τελευταία σειρά στην κατάταξη ανάπτυξης των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η «ανάπτυξη» είναι μια έννοια που δεν θα μπορούσε να προσεγγιστεί στα πλαίσια αυτού του άρθρου, αυτό που επιχειρείται σ' αυτή την εργασία είναι μια χαρτογραφική προσέγγιση της πληθυσμιακής συμπεριφοράς της Ηπείρου στον αιώνα που πέρασε. Επειδή αυτό που κυριαρχεί είναι οι ορεινοί όγκοι (Χάρτης 1), προσπαθούμε να ψηλαφήσουμε, σε μια πρώτη προσέγγιση, την «Ορεινή Ήπειρο», δηλαδή τη διαχρονική πληθυσμιακή εξέλιξη των ορεινών οικισμών της από τις αρχές του 20ού αιώνα έως σήμερα.

Χάρτης 1.
Γεωφυσικό ανάγλυφο της Ηπείρου

Μερικές φορές αληθεύει ότι από έρευνες, που γίνονται όμως συνήθως σε μεγαλύτερη κλίμακα και με εργασία πεδίου, προκύπτουν άλλες εκτιμήσεις, ανατρεπτικές ίσως σε κάποιο βαθμό, αυτών που διαπιστώνονται σ' αυτή την έρευνα. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι σε έρευνες όπως η παρούσα, όπου η χρήση στατιστικών δεδομένων και η επεξεργασία τους αποτελεί το βασικό ιστό ανάπτυξης της οποίας επιχειρηματολογίας, η εξαγωγή συμπερασμάτων στηρίζεται ακριβώς στη σχετική δύναμη που παρέχουν οι στατιστικές επεξεργασίες. Έτσι, παραμένει γεγονός ότι από τη μια μεριά οφείλουμε να είμαστε επιφυλακτικοί και σκεπτικοί με τα αποτελέσματα των στατιστικών επεξεργασιών, από την άλλη όμως αυτού του είδους οι έρευνες είναι ακριβώς αυτές που μπορούν να στηρίξουν την αξιοπιστία άλλων ερευνών, σχετικά απομακρυσμένων από μεθοδολογίες, όπως αυτή που αναπτύσσεται στη συνέχεια.

2. Η γεωγραφία της Ηπείρου την περίοδο 1907-2001

Ως πρώτη, «επίσημη» καταγραφή των οικισμών της περιοχής και του πληθυσμού, αντίστοιχα, σημειώνεται η απογραφή τμήματος του σημερινού Νομού Άρτας το 1907. Οι υπόλοιποι νομοί απογράφονται το 1913, μετά την προσάρτηση της περιοχής στο τότε Ελληνικό Κράτος. Έτσι, οι νομοί της Ηπείρου, κατά τις απογραφές από το 1907 έως και το 2001, εμφανίζονται ως εξής (Πίν. 1):

Το σύνολο των οικισμών που εντοπίστηκαν από το 1907 έως το 2001 ανέρχεται σε 1358, από τους οποίους οι 448, που έχουν εμφανιστεί στις απογραφές, χαρακτηρίζονται ορεινοί. Στον Χάρτη 2 φαίνεται η διασπορά των οικισμών της περιφέρειας Ηπείρου και η κυριαρχία του γεωγραφικού χώρου από τους ορεινούς, κυρίως, και τους ημιορεινούς, δευτερευόντως, οικισμούς.

Πίνακας 1.

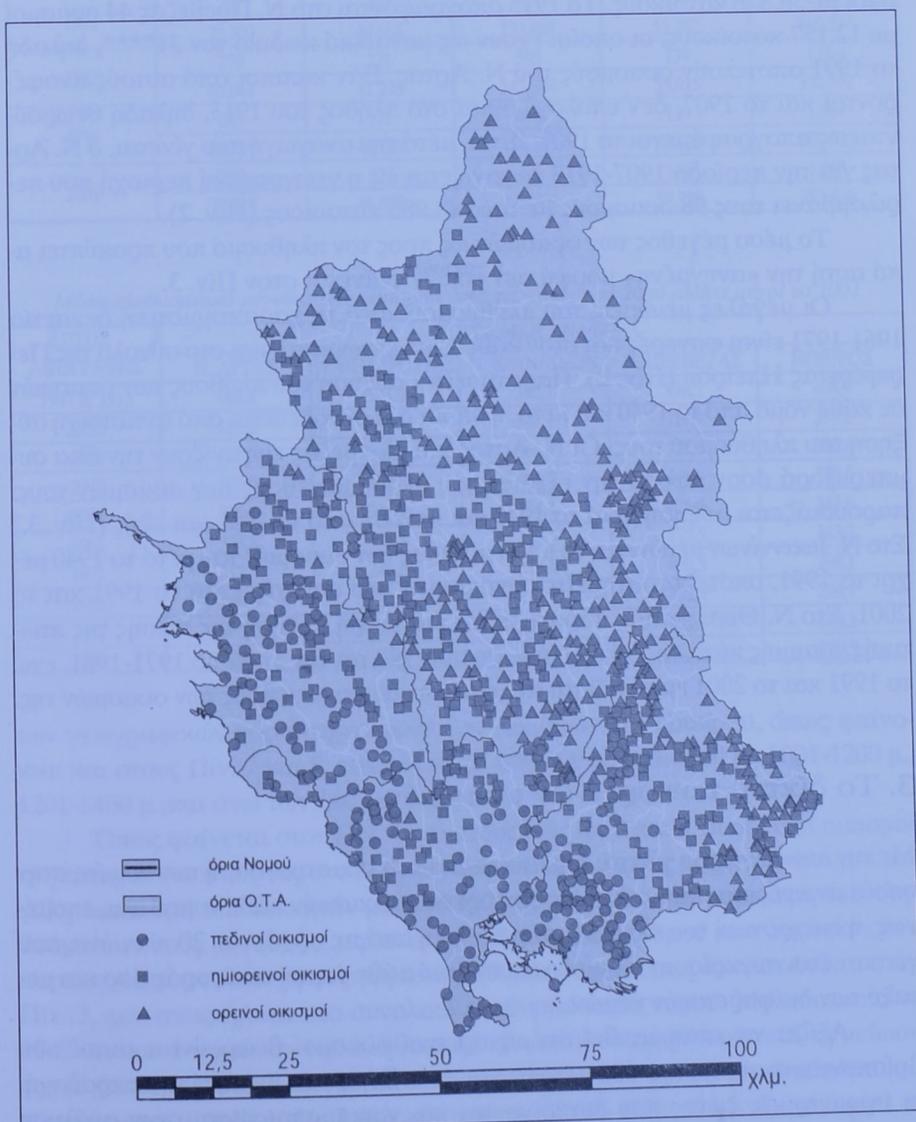
Οικισμοί και πληθυσμός της Ηπείρου από το 1907 έως και το 2001

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ				
	Ν. ΑΡΤΑΣ	Ν. ΘΕΣΠΡΩΠΙΑΣ	Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ
	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)
1907 & 1913	58	193	342	108	701
	41.280	68.587	138.009	38.772	286.648
1920	113	218	355	103	789
	53.051	60.705	120.929	32.150	266.835
1928	106	211	353	77	747
	52.664	62.041	132.908	36.690	284.303
1940	234	165	400	95	894
	65.175	62.457	162.150	41.486	331.268
1951	235	150	400	124	909
	72.717	47.299	153.748	56.779	330.543
1961	239	162	485	140	1.026
	82.630	52.125	155.326	62.523	352.604
1971	239	165	489	148	1.041
	78.376	40.684	134.688	56.586	310.334
1981	279	171	505	139	1.094
	80.044	41.278	147.304	55.915	324.541
1991	285	172	498	139	1.094
	78.719	44.188	158.193	58.628	339.728
2001	284	174	495	140	1.093
	77.813	46.088	170.306	59.329	353.536

Από το 1907 έως και το 1940 κυρίως, αλλά και σε μεταγενέστερες απογραφές, παρατηρείται το φαινόμενο της «μετακίνησης» όχι μόνο κάποιων οικισμών, αλλά και γεωγραφικών περιοχών ικανού μεγέθους μεταξύ όμορων νομών, έτσι ώστε σε κάθε απογραφή η γεωγραφική περιοχή αυτών των νομών να μεταβάλλεται, ως προς τον αριθμό των οικισμών και τον πληθυσμό τους.

Προκειμένου να είναι συγκρίσιμη η διαχρονική πληθυσμιακή εξέλιξη των νομών από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα έγινε «αναγωγή» κάθε νομού της Περιφέρειας Ηπείρου στη γεωγραφική περιοχή που καταλαμβάνει κάθε νομός το 1997, με το Πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας». Αυτό επιτεύχθηκε ως εξής:

Εκτός των κωδικών αριθμών που έχουν οι οικισμοί κατά τις απογραφές τους, τους έχει δοθεί και ένας κωδικός της μορφής: «κωδ. Νομού ****», όπου «κωδ. Νομού» είναι ο κωδικός αριθμός που έχει κάθε νομός κατά την ΕΣΥΕ το 1991, και είναι ο ίδιος και με τον «Καποδίστριας», και «****» είναι ο αύξων αριθμός που έχει ο οικισμός στο νομό του κατά την απογραφή του 1991. Έτσι π.χ. όλοι οι οικισμοί του Ν. Άρτας που απογράφηκαν το 1991 παίρνουν (και) τον κω-

Χάρτης 2.
 Η διασπορά των οικισμών της Ηπείρου σε σχέση με το ανάγλυφο (2001)

δικό αριθμό «31****», όπου το 31 είναι ο κωδικός αριθμός του Ν. Άρτας και με την απογραφή του 1991 και με το πρόγραμμα «Καποδίστριας». Ο κωδικός αυτός είναι μοναδικός για τον κάθε οικισμό και τον «ακολουθεί» κατά τη «διαδρομή του» προς το παρελθόν, σε μια προσπάθεια να εντοπιστεί η χωρική και χρονική παρουσία του μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα και ακόμα παλαιότερα, αλλά και προς το μέλλον. Με αυτό τον τρόπο οικισμοί π.χ. που σήμερα απαρτίζουν το Ν. Άρτας αναφέρονται το 1913 ως οικισμοί του (τότε) Ν. Πρέβεζας, ή οικισμοί που σήμερα ανήκουν στο Ν. Ιωαννίνων καταγράφονται το 1907 ως οικισμοί του Ν. Άρτας. Αφού λοιπόν όλοι οι οικισμοί έχουν έναν και μοναδικό κωδικό από την πρώτη τους εμφάνιση μέχρι σήμερα (1997), ανεξάρτητα σε ποιο νομό έχουν καταγραφεί στις διάφορες απογραφές, το «στατιστικό» τους σύνολο για κάθε έτος απογραφής θα δίνει τη γεωγραφική περιοχή του νομού στον οποίο θα ανήκαν εάν η τότε απογραφή γινόταν το 1991. (Μια περισσότερο αναλυτική περιγραφή της κωδικοποίησης των οικισμών περιλαμβάνεται στο Παράρτημα.)

Έτσι, μετά την αναγωγή που έγινε για τα πληθυσμιακά δεδομένα του Ν. Άρτας, π.χ., προκύπτουν τα εξής: το 1907 απογράφονται στο Ν. Άρτας 54 οικισμοί με 36.826 κατοίκους. Το 1913 απογράφονται στο Ν. Πρέβεζας 44 οικισμοί με 12.157 κατοίκους, οι οποίοι έχουν ως μοναδικό κωδικό τον 31****, δηλαδή το 1991 αποτελούν οικισμούς του Ν. Άρτας. Εάν κάποιος από αυτούς αναφέρεται και το 1907, δεν υπολογίζονται στο πλήθος του 1913, δηλαδή θεωρούνται ως απογραφόμενοι το 1907. Έτσι, μετά την αναγωγή που γίνεται, ο Ν. Άρτας για την περίοδο 1907-1913 εμφανίζεται ως η γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει τους 98 οικισμούς με τους 48.985 κατοίκους (Πίν. 2).

Το μέσο μέγεθος των οικισμών ως προς τον πληθυσμό που προκύπτει από αυτή την «ανηγμένη» μορφή των νομών φαίνεται στον Πίν. 3.

Οι μεγάλες μειώσεις του πληθυσμού κατά τη χαρακτηριστική δεκαετία 1961-1971 είναι φανερές και στον κάθε νομό ξεχωριστά, και στο σύνολο της Περιφέρειας Ηπείρου (Πίν. 2). Παρατηρείται αύξηση του πλήθους των οικισμών σε κάθε νομό από το 1940 και μετά, η οποία δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού τους. Οι Ν. Άρτας και Πρέβεζας εμφανίζουν την ίδια συμπεριφορά όσον αφορά την εξέλιξη του μέσου μεγέθους των οικισμών τους: παρουσιάζεται αύξηση μετά το 1940 και μείωση από το 1981 και εξής (Πίν. 3.) Στο Ν. Ιωαννίνων μειώνεται το μέσο μέγεθος των οικισμών του μετά το 1940 μέχρι το 1991, οπότε παρατηρείται ανάκαμψη που συνεχίζει και το 1991 και το 2001. Στο Ν. Θεσπρωτίας παρατηρείται μια μικρή αύξηση της κλίσης της πτωτικής γραμμής κατά το 1961. Η μείωση συνεχίζεται την περίοδο 1971-1981, ενώ το 1991 και το 2001 εμφανίζεται αύξηση του μέσου μεγέθους των οικισμών της.

3. Το δίκτυο των ορεινών οικισμών

Με την αναγωγή που γίνεται δημιουργείται νέα οικιστική δομή των νομών, στην οποία αναφέρεται και το πλήθος των ορεινών οικισμών κάθε νομού και, επομένως, η διαχρονική του πληθυσμιακή εξέλιξη από τις αρχές του 20ού αιώνα, που γίνεται έτσι συγκρίσιμη τόσο στο εσωτερικό κάθε νομού αναφοράς όσο και μεταξύ των διαφορετικών νομών.

Αξίζει να επισημανθεί ότι ως ορεινοί οικισμοί θεωρούνται αυτοί που βρίσκονται σε υψόμετρο 600 μέτρων και άνω. Σύμφωνα με αυτή την παραδοχή, οι υψομετρικές ζώνες που διακρίνονται και χρησιμοποιούνται στην ανάλυση

Πίνακας 2.

Αναγωγή των νομών της Περιφέρειας Ηπείρου στην κατάσταση της απογραφής του 1991

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ				
	Ν. ΑΡΤΑΣ (οικ./πληθ.)	Ν. ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ (οικ./πληθ.)	Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (οικ./πληθ.)	Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ (οικ./πληθ.)	ΗΠΕΙΡΟΣ (οικ./πληθ.)
1907 & 1913	98	148	371	84	701
	48.985	56.681	147.679	33.303	286.648
1920	115	173	384	117	789
	49.374	50.401	130.222	36.838	266.835
1928	112	165	377	93	747
	54.315	50.991	138.308	40.689	284.303
1940	239	153	398	104	894
	66.921	56.734	161.667	45.946	331.268
1951	243	150	400	116	909
	74.352	47.299	153.748	55.144	330.543
1961	251	162	485	128	1.026
	84.285	52.125	155.326	60.868	352.604
1971	251	165	489	136	1.041
	79.700	40.684	134.688	55.262	310.334
1981	279	171	505	139	1.094
	80.044	41.278	147.304	55.915	324.541
1991	285	172	498	139	1.094
	78.719	44.188	158.193	58.628	339.728
2001	284	174	495	140	1.093
	77.813	46.088	170.306	59.329	353.536

Πίνακας 3.

Μέσο πληθυσμιακό μέγεθος των οικισμών από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι το 2001

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ				
	Ν. ΑΡΤΑΣ	Ν. ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ
1907 & 1913	449,8	383,0	398,1	396,5	408,9
1920	429,3	291,3	339,1	314,9	338,2
1928	485,0	309,0	366,9	437,5	380,6
1940	280,0	370,8	406,2	441,8	370,5
1951	306,0	315,3	384,4	475,4	363,6
1961	335,8	321,8	320,3	475,5	343,7
1971	317,5	246,6	275,4	406,3	298,1
1981	286,9	241,4	291,7	402,3	296,7
1991	276,2	256,9	317,7	421,8	310,5
2001	274,0	264,9	344,1	423,8	323,5

των γεωγραφικών χαρακτηριστικών των οικισμών της Ηπείρου, όπως φαίνονται και στους Πίν. 7 και 8, είναι οι εξής: 600-800 μ., 801-1000 μ., 1001-1200 μ., 1201-1400 μ. και άνω των 1401 μ.

Όπως φαίνεται στον Πίν. 4 και στους Χάρτες 2 και 3, οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώνονται κυρίως στο Ν. Ιωαννίνων. Στο Ν. Άρτας παρατηρείται μια μεγάλη διασπορά των οικισμών μετά το 1928, με αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμιακού τους μεγέθους, αφού στην αύξηση του αριθμού των οικισμών δεν παρατηρείται αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού τους, όπως διαπιστώνεται στον Πίν. 3, που αναφέρεται στο συνολικό πληθυσμό κάθε νομού. Μάλιστα από το 1940 και μετά η μείωση του πληθυσμού είναι πολύ ισχυρότερη από τη μείωση του πλήθους των οικισμών. Η αποκορύφωση αυτής της μείωσης συντελείται κατά τη δεκαετία 1940-1951, 3.993 κάτοικοι ή -21,0% (Πίν. 4 και 6), και κατά τη

Πίνακας 4.

Ορεινός πληθυσμός της Περιφέρειας Ηπείρου ανά νομό και συνολικά, μετά την αναγωγή που έγινε

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ				
	Ν. ΑΡΤΑΣ	Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ
	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)	(οικ./πληθ.)
1907 & 1913	29	10	217	5	261
	20.254	5.607	95.252	2.215	123.328
1920	32	10	225	5	272
	15.479	3.854	78.145	1.610	99.088
1928	30	10	228	5	273
	17.189	3.847	80.509	2.043	103.588
1940	96	10	243	9	358
	19.015	4.636	93.929	2.466	120.046
1951	92	10	248	9	359
	15.022	1.872	74.358	1.362	92.614
1961	89	9	285	10	393
	15.322	1.793	69.810	1.249	88.174
1971	88	8	284	9	389
	13.116	939	51.081	1.184	66.320
1981	97	8	294	9	408
	14.505	856	52.947	1.128	69.436
1991	98	9	290	9	406
	12.721	945	47.732	963	62.361
2001	98	9	284	9	400
	12.860	675	49.643	868	64.046

Πίνακας 5.

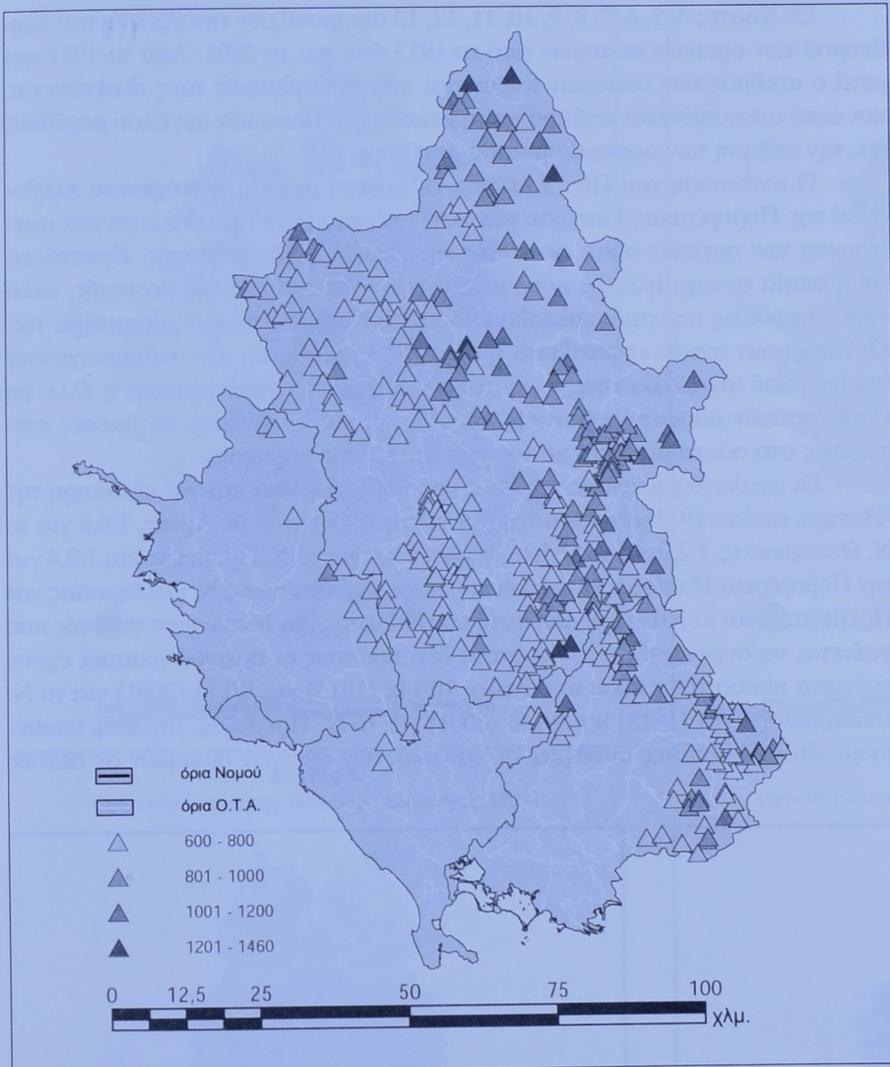
Ποσοστό του «αηγιμένου» ορεινού πληθυσμού ως προς τον συνολικό (ανά νομό και συνολικά)

ΕΤΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ									
	Ν. ΑΡΤΑΣ		Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ		Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ		Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ		ΗΠΕΙΡΟΣ	
	Πληθ.	% Ορεινός	Πληθ.	% Ορεινός	Πληθ.	% Ορεινός	Πληθ.	% Ορεινός	Πληθ.	% Ορεινός
1913	48.985	41,35	56.681	9,89	147.679	64,50	33.303	6,65	286.648	43,02
1920	49.374	32,35	50.401	7,65	130.222	60,01	36.838	4,37	266.835	37,13
1928	54.315	31,65	50.991	7,54	138.308	58,21	40.689	5,02	284.303	36,44
1940	66.921	28,41	56.734	8,17	161.667	58,10	45.946	5,37	331.268	36,24
1951	74.352	20,20	47.299	3,96	153.748	48,36	55.144	2,47	330.543	28,02
1961	84.285	18,18	52.125	3,44	155.326	44,94	60.868	2,05	352.604	25,01
1971	79.700	16,46	40.684	2,31	134.688	37,93	55.262	2,14	310.334	21,37
1981	80.044	18,12	41.278	2,07	147.304	35,94	55.915	2,02	324.541	21,40
1991	78.719	16,16	44.188	2,14	158.193	30,17	58.628	1,64	339.728	18,36
2001	77.813	16,53	46.088	1,46	170.306	29,15	59.329	1,46	353.536	18,12

Πίνακας 6.

Η εξέλιξη του ορεινού πληθυσμού της Ηπείρου

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ				
	Ν. ΑΡΤΑΣ	Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ
1913-1920	-23,6	-31,3	-18,0	-27,3	-19,7
1920-1928	11,0	-0,2	3,0	26,9	4,5
1928-1940	10,6	20,5	16,7	20,7	15,9
1940-1951	-21,0	-59,6	-20,8	-44,8	-22,9
1951-1961	2,0	-4,2	-6,1	-8,3	-4,8
1961-1971	-14,4	-47,6	-26,8	-5,2	-24,8
1971-1981	10,6	-8,8	3,7	-4,7	4,7
1981-1991	-12,3	10,4	-9,8	-14,6	-10,2
1991-2001	1,1	-28,6	4,0	-9,9	2,7

Χάρτης 3.
Οι ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου
ανά υψομετρική ζώνη (2001)

δεκαετία 1961-1971, όπου ο πληθυσμός μειώνεται κατά 2.206 κατοίκους ή -14,4%. Ανάκαμψη παρουσιάζεται το 1981, ενώ κατά το 1991 ο πληθυσμός παρουσιάζει και πάλι μείωση. Η πληθυσμιακή κατάσταση παραμένει σταθερή κατά το 2001.

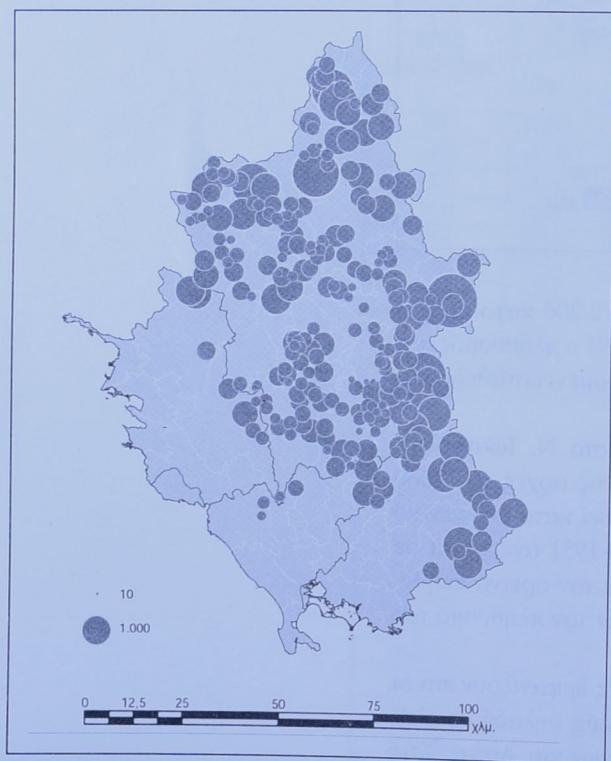
Περισσότερο αναμενόμενη μοιάζει η κατάσταση στο Ν. Ιωαννίνων, όπου το πλήθος των ορεινών οικισμών εμφανίζεται από τις αρχές του 20ού αιώνα μεγάλο, ενώ η εξέλιξη του πληθυσμού τους ακολουθεί κατά ένα γενικό τρόπο πτωτική πορεία. Η μείωση κατά τη δεκαετία 1940-1951 ανέρχεται σε -20,8% ή 19.571 κατοίκους. Η απογραφή του 1971 δείχνει τον ορεινό πληθυσμό μειωμένο κατά 18.729 κατοίκους ή -26,8% σε σχέση με τον πληθυσμό του 1961 (Πίν. 4 και 6, Χάρτες 9 και 10).

Βέβαια, υψηλά ποσοστά μείωσης στις ίδιες δεκαετίες εμφανίζουν και οι Ν. Θεσπρωτίας και Πρέβεζας, όμως σε απόλυτους αριθμούς, δηλαδή σε πλήθος κατοίκων, αυτοί που ερημώνονται είναι οι Ν. Ιωαννίνων και Άρτας. Στις ίδιες χρονικές περιόδους η Περιφέρεια Ηπείρου εμφανίζει ποσοστά μείωσης -22,9% ή 27.432 κατοίκους και -24,8% ή 21.854 κατοίκους (Πίν. 4 και 6).

Οι Χάρτες 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 απεικονίζουν την εξέλιξη του πληθυσμού των ορεινών οικισμών από το 1913 έως και το 2001. Από το 1951 και μετά ο αριθμός των οικισμών αυξάνεται ενώ ο πληθυσμός τους ελαττώνεται, και αυτό αποτυπώνεται καθαρά με τη μείωση των οικισμών μεγάλου μεγέθους και την αύξηση των οικισμών μικρού μεγέθους.

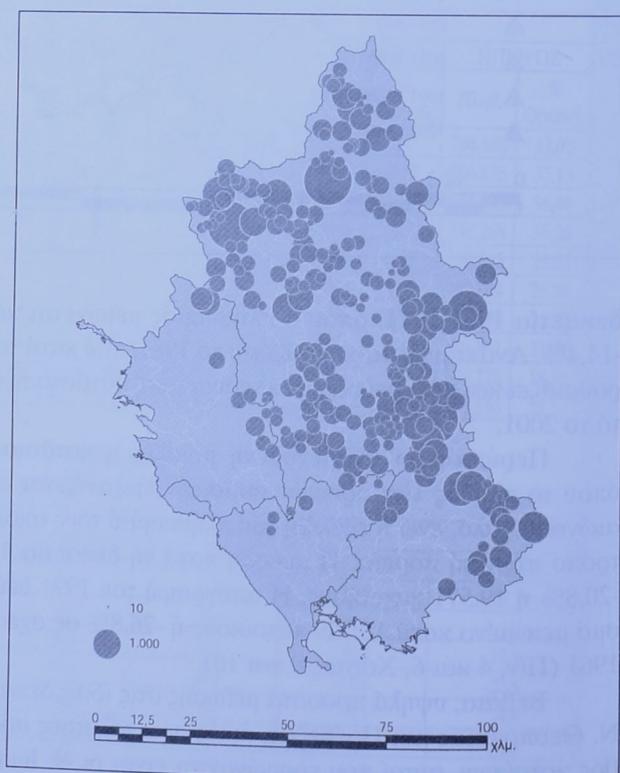
Η ανάγνωση του Πίν. 5 δείχνει τη συνεχή μείωση του ορεινού πληθυσμού της Περιφέρειας Ηπείρου και κατ' επέκταση την εγκατάλειψη και απεργήμωση των ορεινών οικισμών αυτής της γεωγραφικής περιοχής. Εγκατάλειψη η οποία συναρτάται όχι μόνο με το δημογραφικό ιστό της περιοχής, αλλά έχει επιπτώσεις και στον πολεοδομικό και τον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα της. Ως απόρροια αυτών εμφανίζεται η συνεχής υποβάθμιση του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, η μη αξιοποίηση των φυσικών πόρων, η έλλειψη εναλλακτικών μορφών αγροτικής παραγωγής και ενέργειας, με άμεσες επιπτώσεις στο οικονομικό και κοινωνικό προφίλ της περιοχής.

Οι αναλογίες μείωσης, για τους νομούς ξεχωριστά και για ολόκληρη την Ήπειρο, από το 1913 μέχρι και το 2001 είναι: 1:2,5 για το Ν. Άρτας, 1:6,8 για το Ν. Θεσπρωτίας, 1:2,2 για το Ν. Ιωαννίνων, 1:4,6 για το Ν. Πρέβεζας και 1:2,4 για την Περιφέρεια Ηπείρου. Η μείωση που παρατηρείται στους Ν. Θεσπρωτίας και Πρέβεζας είναι μεγαλύτερη από αυτή των Ν. Άρτας και Ιωαννίνων, γεγονός που φαίνεται να συμφωνεί με το ότι στους δύο πρώτους οι ορεινοί οικισμοί έχουν ελάχιστα ποσοστά ως προς το σύνολο: 10/148 (1913) και 9/174 (2001) για το Ν. Θεσπρωτίας, 5/84 (1913) και 9/140 (2001) για το Ν. Πρέβεζας. Δηλαδή, υποθέτουμε ότι υπό κάποιες συνθήκες οι κάτοικοι των ορεινών οικισμών σε αυτούς

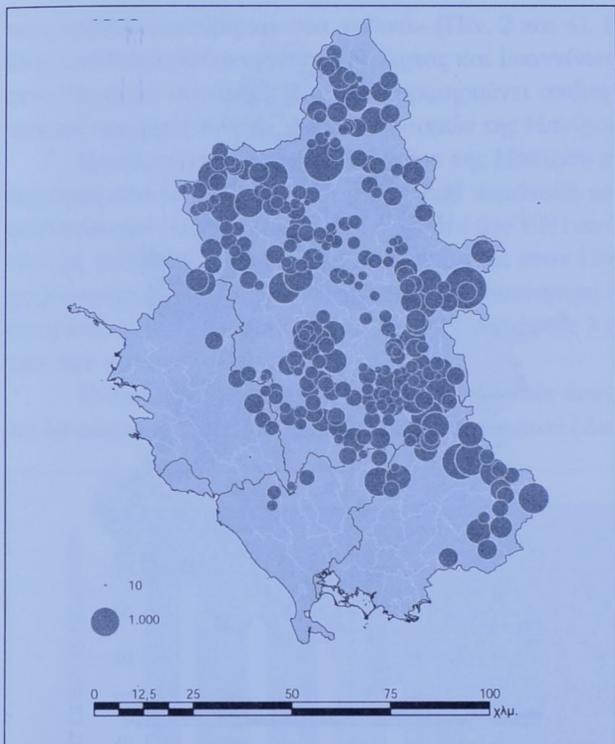
Χάρτης 4.

Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1913)

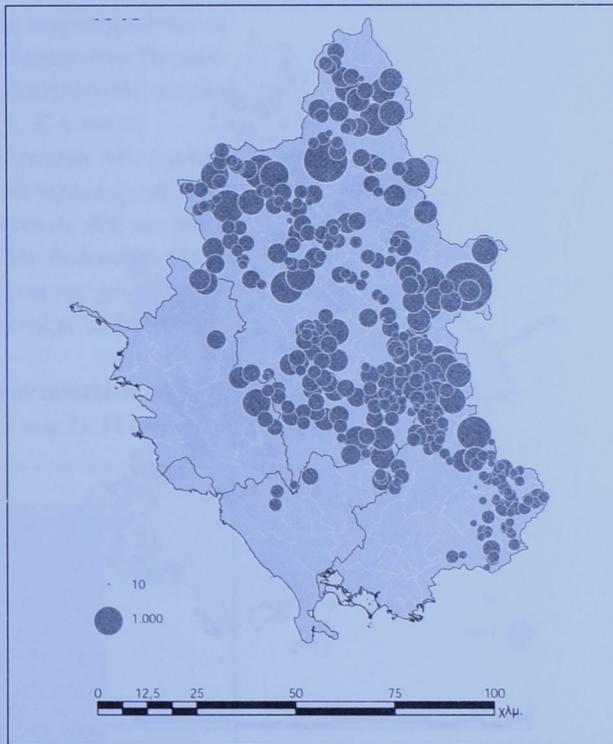

Χάρτης 5.

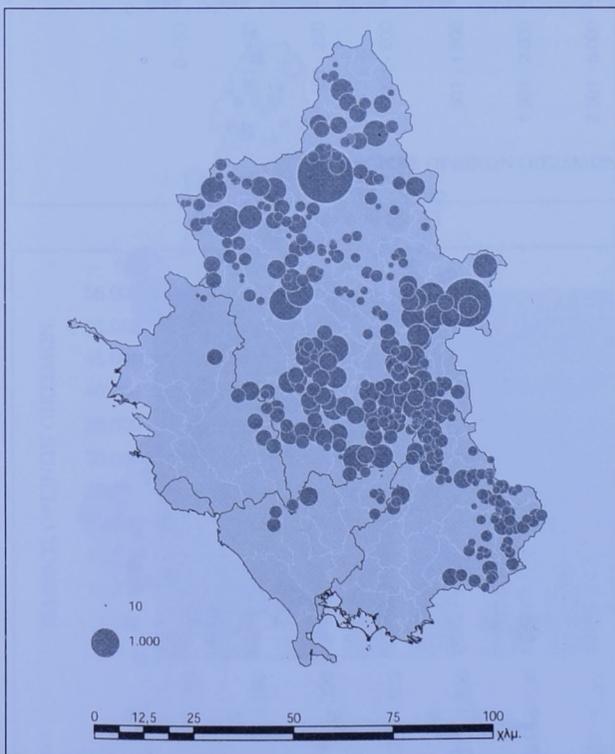
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1920)

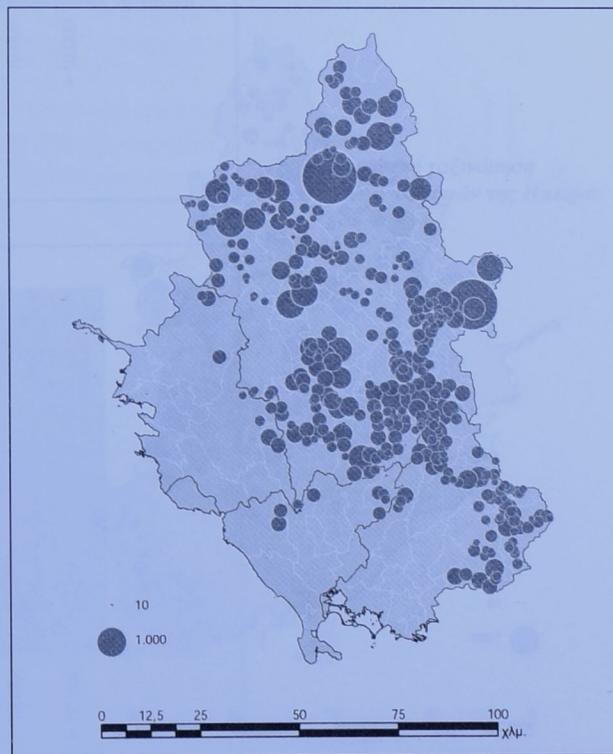
Χάρτης 6.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1928)

Χάρτης 7.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1940)

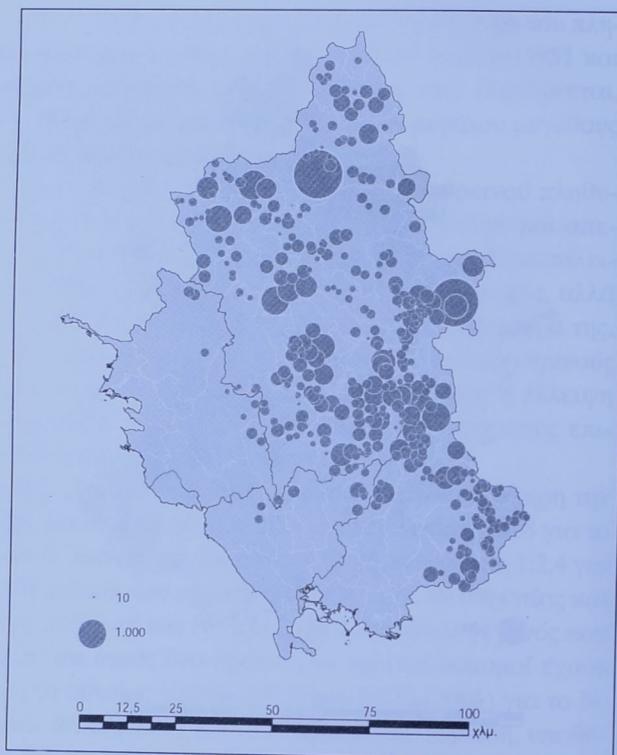
Χάρτης 8.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1951)

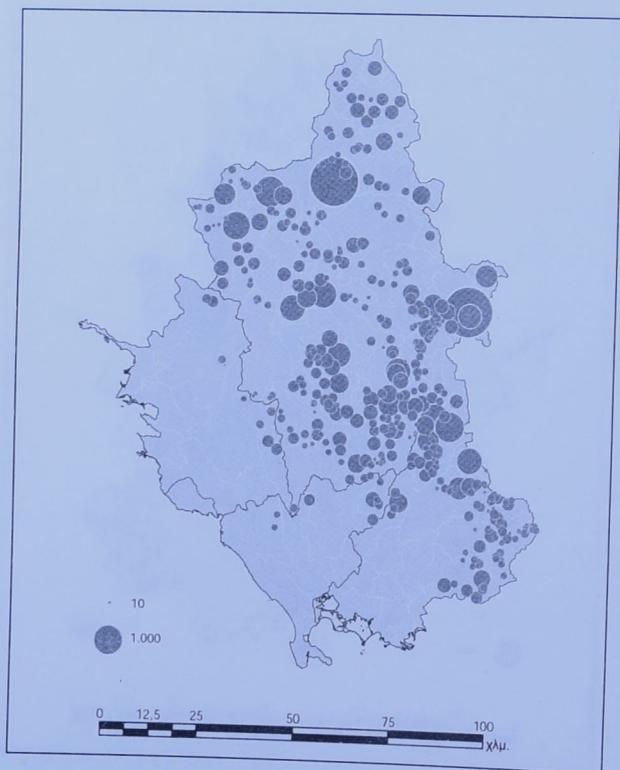
Χάρτης 9.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1961)

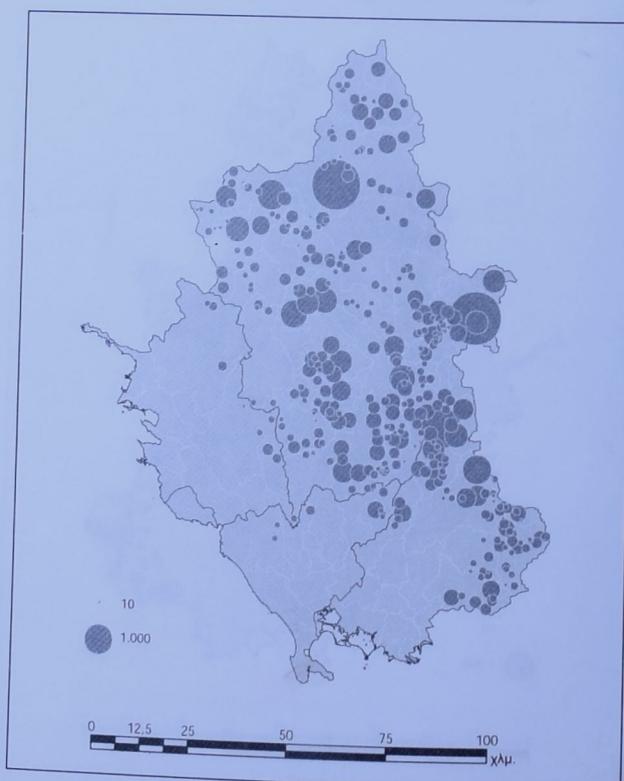
Χάρτης 10.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1971)

Χάρτης 11.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1981)

Χάρτης 12.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 1991)

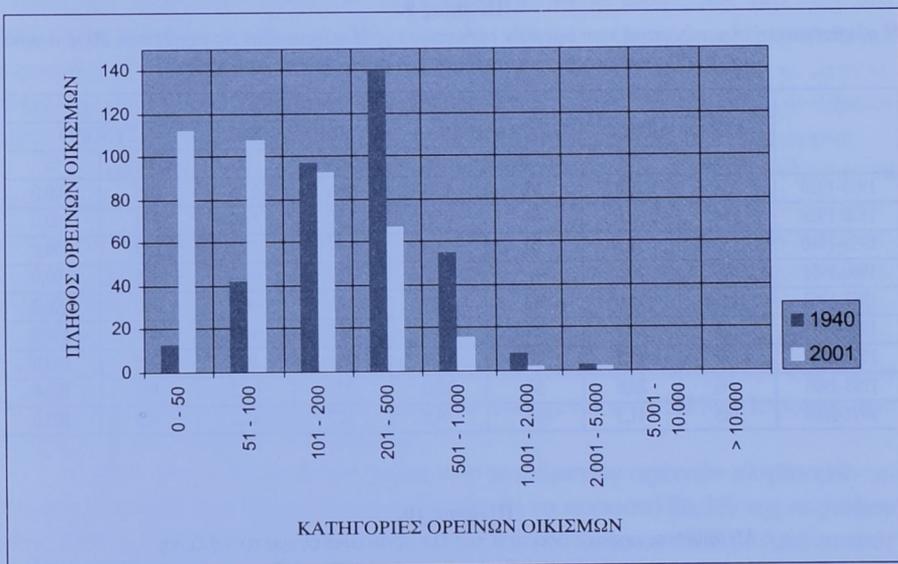

Χάρτης 13.
Ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου (πληθυσμός 2001)

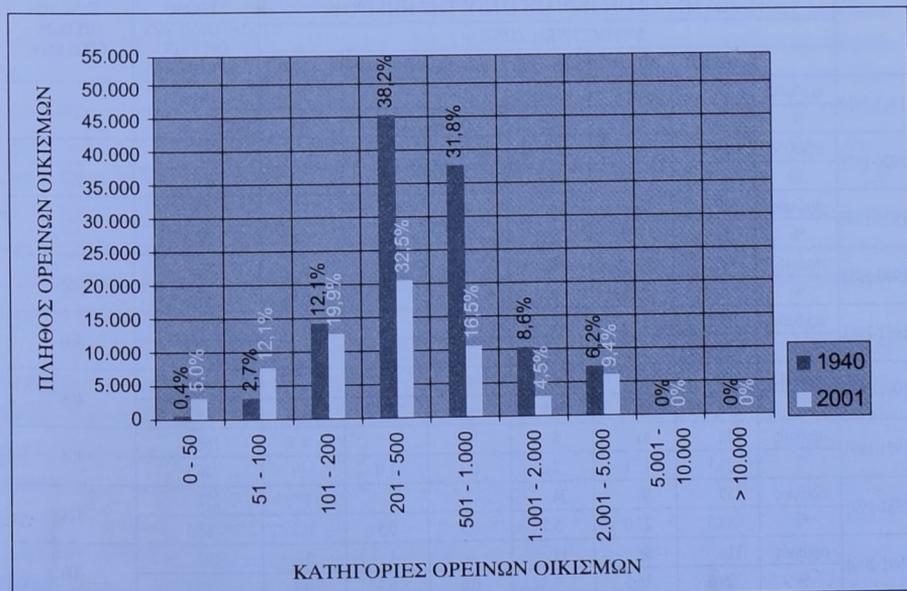
τους νομούς «κατέβηκαν στα πεδινά» (Πίν. 2 και 4). Επίσης παρατηρούνται οι ίδιες αναλογίες μείωσης στους Ν. Άρτας και Ιωαννίνων καθώς και στην Περιφέρεια Ηπείρου συνολικά, και αυτό τεκμηριώνει ακόμη περισσότερο την πληθυσμιακή απεργήμωση των ορεινών οικισμών της Ηπείρου (Πίν. 2, 4 και 6).

Συνολικά στο γεωγραφικό χώρο της Ηπείρου εντοπίστηκαν 448 ορεινοί οικισμοί από το 1913 έως και το 2001. Η κατάταξή τους ανά υψομετρική ζώνη φαίνεται στον Πίν. 7. Οι ορεινοί οικισμοί του 1991 ανέρχονται σε 406 και η κατάταξή τους ανά υψομετρική ζώνη φαίνεται στον Πίν. 8. Με δεδομένο ότι το χαρτογραφικό υπόβαθρο αναφέρεται στη διοικητική διαίρεση της χώρας όπως αυτή παρουσιάζεται το 1991 και το 1997, ο Χάρτης 3 απεικονίζει το δίκτυο αυτών των ορεινών οικισμών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή αυτών των ορεινών οικισμών ως προς τις διαφορετικές ομάδες πληθυσμιακού δυναμικού (Διαγρ. 1 και 2). Η σύγκριση

Διάγραμμα 1.
Η πληθυσμιακή ταξινόμηση των ορεινών οικισμών της Ηπείρου

Διάγραμμα 2.
Ο πληθυσμός των ορεινών οικισμών της Ηπείρου ανά πληθυσμιακή κατηγορία

Πίνακας 7.

Ορεινοί οικισμοί της Ηλείου
ανά υψομετρική ζώνη (1913-2001)

ΥΨΟΜΕΤΡΙΚΗ ΖΩΝΗ (μ.)	ΟΡΕΙΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ (1913-2001)	
	Αριθμός	%
600-800	268	59,8
801-1000	131	29,2
1001-1200	40	8,9
1201-1300	4	0,9
1301-1400	3	0,7
>1401	2	0,4
ΣΥΝΟΛΟ	448	100,0

Πίνακας 8.

Ορεινοί οικισμοί της Ηλείου
ανά υψομετρική ζώνη (1991)

ΟΡΕΙΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ (1913-2001)			
Αριθμός	%	Πληθυσμός	%
237	58,4	37.543	60,2
125	30,8	16.638	26,7
37	9,1	7.510	12,0
3	0,7	157	0,3
2	0,5	88	0,1
2	0,5	425	0,7
406	100,0	62.361	100,0

Πίνακας 9.

Η πληθυσμακή συμπεριφορά των ορεινών οικισμών της Ηλείου από τις αρχές του 20ού αιώνα
μέχρι σήμερα (κοινή εμφάνιση σε δύο συνεχόμενες απογραφές)

	ΟΡΕΙΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΗΛΕΙΟΥ							
	ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΟΙ		ΣΤΑΣΙΜΟΙ		ΜΕΙΟΥΜΕΝΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
	αριθμός	%	αριθμός	%	αριθμός	%	αριθμός	%
1913-1920	54	20,8	45	17,4	160	61,8	259	100,0
1920-1928	154	56,6	68	25,0	50	18,4	272	100,0
1928-1940	157	57,5	39	14,3	77	28,2	273	100,0
1940-1951	95	26,5	41	11,5	222	62,0	358	100,0
1951-1961	128	35,0	62	16,9	176	48,1	366	100,0
1961-1971	33	8,1	23	5,6	352	86,3	408	100,0
1971-1981	177	43,7	40	9,9	188	46,4	405	100,0
1981-1991	96	22,6	51	12,0	277	65,3	424	100,0
1991-2001	165	41,3	38	9,5	197	49,2	400	100,0

Πίνακας 10.

Μειούμενοι ορεινοί οικισμοί της Ηλείου ανά υψομετρική ζώνη
και ανά περίοδο διαδοχικών απογραφών

	ΜΕΙΟΥΜΕΝΟΙ ΟΡΕΙΝΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΗΛΕΙΟΥ							ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΙΟΥΜΕΝΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
	ΥΨΟΜΕΤΡΙΚΗ ΖΩΝΗ (μ.)								
		600-800	801-1000	1001-1200	1201-1300	1301-1400	>1400		
1913-1920	αριθμός	76	58	22	1	2	1	160	259
	%	29,3	22,4	8,5	0,4	0,8	0,4	61,8	
1920-1928	αριθμός	19	21	10	0	0	0	50	272
	%	7,0	7,7	3,7	0,0	0,0	0,0	18,4	
1928-1940	αριθμός	49	21	6	0	0	1	77	273
	%	17,9	7,7	2,2	0,0	0,0	0,4	28,2	
1940-1951	αριθμός	105	81	30	2	4	0	222	358
	%	29,3	22,6	8,4	0,6	1,1	0,0	62,0	
1951-1961	αριθμός	106	52	14	0	4	0	176	366
	%	29,0	14,2	3,8	0,0	1,1	0,0	48,1	
1961-1971	αριθμός	199	119	28	2	3	1	352	408
	%	48,8	29,2	6,9	0,5	0,7	0,2	86,3	
1971-1981	αριθμός	114	61	8	1	4	0	188	405
	%	28,1	15,1	2,0	0,2	1,0	0,0	46,4	
1981-1991	αριθμός	159	89	24	2	2	1	277	424
	%	37,5	21,0	5,7	0,5	0,5	0,2	65,3	
1991-2001	αριθμός	116	66	13	0	1	1	197	400
	%	29,0	16,5	3,3	0,0	0,3	0,3	49,3	

που γίνεται μεταξύ δύο χαρακτηριστικών απογραφών (1940 και 2001) επισημαίνει αφενός τη μεγάλη συγκέντρωση οικισμών και πληθυσμού στις κατηγορίες 201-500 και 501-1000 για το 1940, με ελαφρά αλλά χαρακτηριστική μετατόπιση στις κατηγορίες 101-200 και 201-500 για το 2001, ενισχύοντας έτσι την εικόνα της μείωσης των εύρωστων οικισμών και την αύξηση αυτών που βρίσκονται κάτω από το κατώφλι των 500 κατοίκων. Η εικόνα αυτή γίνεται «δραματικότερη» στο Διάγρ. 1, όπου ο αριθμός των οικισμών κάτω των 500 κατοίκων αυξάνει κατακόρυφα το 2001, περιορίζοντας στο ελάχιστο τους μεγαλύτερους των 500 κατοίκων!

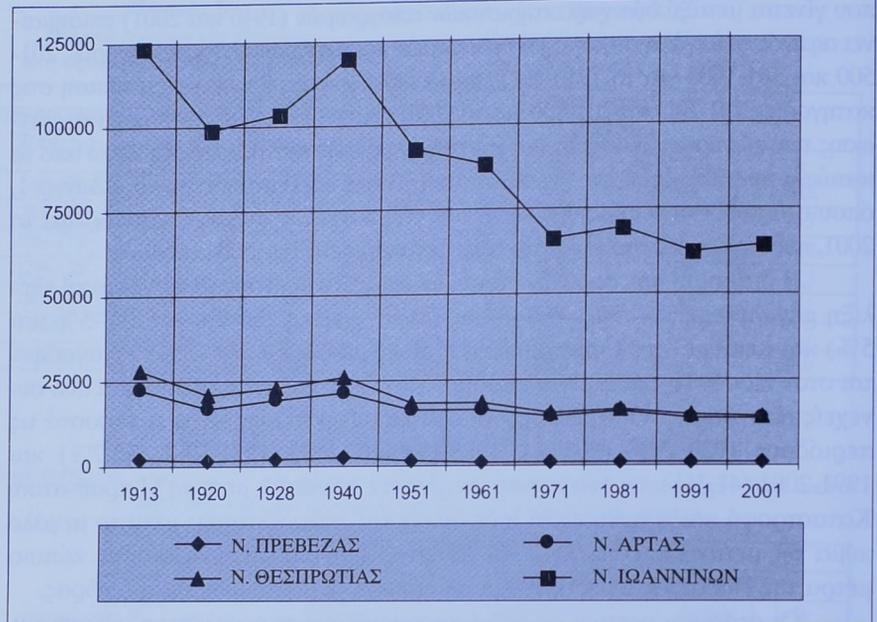
Η διάκριση των ορεινών οικισμών σε αυξανόμενους (δημογραφική εξέλιξη μεγαλύτερη του 5%), στάσιμους (δημογραφική εξέλιξη μεταξύ -5% και 5%) και μειούμενους (δημογραφική εξέλιξη μικρότερη του -5%) καταγράφεται στον Πίν. 9. Πρόκειται για οικισμούς που εμφανίζονται οι ίδιοι για δύο συνεχείς απογραφές. Οι αυξανόμενοι οικισμοί εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά τις περιόδους 1920-1928 (56,6%), 1928-1940 (57,5%), 1971-1981 (43,7%) και 1991-2001 (41,3%). Οι δύο πρώτες περίοδοι είναι αυτές μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και η τρίτη είναι η δεκαετία της παλιννόστησης μετά το μεγάλο κύμα της μετανάστευσης του 1961. Η τέταρτη περίοδος συνδέεται με κάποια μέτρα της Πολιτείας αναφορικά με τη διοικητική μεταρρύθμιση της χώρας.

Οι στάσιμοι ορεινοί οικισμοί παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού τους κατά την περίοδο 1920-1928 (25%). Αυξημένα ποσοστά εμφανίζουν τις περιόδους 1913-1920, 1928-1961 και 1981-1991. Στις υπόλοιπες περιόδους παρουσιάζουν μείωση του ποσοστού τους, με τη μεγαλύτερη να εμφανίζεται τη δεκαετία 1961-1971. Όσον αφορά τους μειούμενους ορεινούς οικισμούς, το μεγαλύτερο ποσοστό τους (86,3%) εμφανίζεται τη δεκαετία 1961-1971, ενώ και κατά τη δεκαετία 1981-1991 το ποσοστό των ορεινών οικισμών που ο πληθυσμός τους εμφανίζει μείωση ανέρχεται σε 65,3%. Ποσοστό που δείχνει μη αναστρέψιμη κατάσταση.

Ο Πίν. 10 δίνει την ταξινόμηση των μειούμενων ορεινών πληθυσμών ανά υψομετρική ζώνη. Παρατηρείται λοιπόν ότι το ποσοστό 86,3% της περιόδου 1961-1971 αφορά οικισμούς με υψόμετρο από 600 έως και 1200 μ. Από αυτούς το 48,8% βρίσκεται μεταξύ 600 και 800 μ., το 29,2% βρίσκεται μεταξύ 801 και 1000 μ. και το 6,9% βρίσκεται μεταξύ 1001 και 1200 μ. Όμως και στις υπόλοιπες χρονικές περιόδους που δεν χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα, εκτός της περιόδου 1940-1951 που χαρακτηρίζεται από τις συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου, τα μεγάλα ποσοστά των μειούμενων ορεινών οικισμών απαντώνται σε υψόμετρα από 600 έως και 800 μ., με αμέσως ακολουθώντας τα υψόμετρα από 801 έως και 1200 μ. Πρόκειται δηλαδή για τις πλέον ζωτικές και αξιοποιήσιμες ορεινές περιοχές, που αφέθηκαν στην εγκατάλειψη και το μαρασμό. Μια ανάκαμψη των ποσοστών για τις ζώνες από 600 έως και 1200 μ. παρατηρείται κατά την τελευταία δεκαετία 1991-2001 μετά από μια αύξηση των αντίστοιχων ποσοστών στη δεκαετία 1981-1991.

Το Διάγρ. 3 αποδίδει παραστατικά τη διαχρονική εξέλιξη του ορεινού πληθυσμού των νομών της Περιφέρειας Ηπείρου από το 1913 μέχρι και το 2001. Φαίνεται ότι ο κύριος όγκος του ορεινού πληθυσμού ολόκληρης της περιφέρειας εμφανίζεται στο Ν. Ιωαννίνων, έτσι ώστε κάθε μεταβολή του πληθυσμού αυτού του νομού αντικατοπτρίζει τη μεταβολή που επέρχεται σε ολόκληρη την Ήπειρο. Έτσι, η πληθυσμιακή εξέλιξη του ορεινού πληθυσμού του Ν. Ιωαννίνων δείχνει σε μεγάλο βαθμό την ιστορική, κοινωνική και οικονομική εξέλιξη της χώρας γενικότερα, αλλά και αυτής της γεωγραφικής περιοχής ει-

Διάγραμμα 3.
*Η εξέλιξη του ορεινού
 πληθυσμού της Ηπείρου
 (αθροιστικά)*

δικότερα, μέσα από ιδιαιτερότητες τόσο ιστορικοπολιτικές όσο και γεωγραφικές. Μετά το 1940 η πτωτική τάση στην πληθυσμιακή εξέλιξη του ορεινού πληθυσμού είναι συνεχής, με μεγαλύτερη κλίση της γραμμής στη δεκαετία 1961-1971. Στη δεκαετία 1991-2001 παρατηρείται σταθεροποίηση, που πάλι πρέπει να αποδοθεί περισσότερο στη γεωγραφική θέση της περιοχής και τις πολιτικοκοινωνικές συνθήκες τόσο της ίδιας της περιφέρειας όσο και των όμορων προς αυτήν κρατών, δηλαδή της Αλβανίας, και όχι σε εκείνες τις στρατηγικές που θα «πριμοδοτήσουν» την οικονομική αποκέντρωση και θα βοηθήσουν όχι μόνο στη συγκράτηση του ορεινού πληθυσμού αλλά και στην επανάκαμψη των «εσωτερικών» μεταναστών.

4. Συμπεράσματα

Η γεωγραφική έρευνα θεμάτων που έχουν σχέση με τον πληθυσμό αποτελεί, όπως είναι γνωστό, ένα μεγάλο κεφάλαιο της γεωγραφικής επιστήμης, που ονομάζεται Πληθυσμιακή Γεωγραφία.

Από όλες τις επιμέρους «γεωγραφίες» η πληθυσμιακή είναι αυτή που μοιάζει να ποσοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις μεθόδους της, προσφέροντας έτσι στους μελετητές ένα υλικό ευρύ και ογκώδες, πολλές φορές, σε δεδομένα και δυνατότητες επεξεργασίας.

Παράλληλα, η εικονοποίηση αυτών των δεδομένων και των επεξεργασιών τους, μέσα από πίνακες, διαγράμματα και χάρτες, προσφέρει μια ανάγνωση πολύ συχνά πολυδιάστατη και εν πάση περιπτώσει ικανή να δώσει απαντήσεις, δημιουργώντας συγχρόνως και την κατάλληλη όσο και απαραίτητη υποδομή για την, κατά τα άλλα δύσκολη, συσχέτιση χώρου και φαινομένων.

Η μελέτη του αποπληθυσμού μιας περιοχής, και ιδιαίτερα μιας ορεινής περιοχής όπως η Ήπειρος, είναι ένα σημαντικό δέλεαρ για επιχειρήσεις τέτοιου είδους. Επιπλέον, οι φυσικές και ιστορικές ιδιομορφίες δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την προσέγγιση του προβλήματος με συμβατικές μεθόδους.

δους. Έτσι, φαίνεται ότι οι αυτοματοποιημένες μέθοδοι όχι μόνο προσφέρουν ταχύτητα στην έρευνα, αλλά τη βοηθούν συχνά να ξεπεράσει δυσκολίες σαν αυτές της διαχρονικής συσχέτισης και των χωρικών τους εντοπισμών, όπως στην περίπτωση της Ηπείρου.

Το βασικό πρόβλημα που επιλύθηκε μ' αυτή την εργασία υπήρξε αυτό του «κλειδώματος» κάθε οικισμού μέσα σ' ένα σύστημα αναφοράς, που επιτρέπει τη συνεχή και διαχρονική παρακολούθησή του.

Η Χαρτογραφία, από τη μεριά της, μας προσέφερε τις δυνατότητες οπτικοποίησης αυτής της διαχρονικότητας, βοηθώντας έτσι στον εντοπισμό των ανθρωπογεωγραφικών ιδιαιτεροτήτων της Ηπείρου.

Από αυτή την ανάλυση, δύο δείχνουν να είναι οι κρίσιμες περιόδους για την οργάνωση του δικτύου των ορεινών οικισμών της Ηπείρου και κατά πάσα πιθανότητα όλης της χώρας: η περίοδος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου που ακολούθησε (1940-1950) και η δεκαετία των μεγάλων μεταναστεύσεων προς το εξωτερικό (1961-1971), συνέπεια σε μεγάλο βαθμό του πρώτου γεγονότος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά τις πρώτες δεκαετίες και ως το 1940 η πληθυσμιακή κατανομή των ορεινών οικισμών της Ηπείρου, εντοπιζόμενη όπως αναφέρθηκε κυρίως στο Ν. Ιωνανίων και στα ανατολικά του Ν. Άρτας, μοιάζει σχεδόν ομοιόμορφη. Από τις απόγραφές του 1951 και 1961 εύκολα παρατηρεί κανείς στους αντίστοιχους χάρτες τη δημιουργία ενός διπλού συγκέντρωσης των ορεινών οικισμών μεταξύ της Κόνιτσας στα βόρεια και του Μετσόβου στα ανατολικά. Στη συνέχεια όμως, και μετά την απογραφή του 1971 έως αυτήν του 2001, η δυναμικότητα του πόλου της Κόνιτσας μοιάζει να υστερεί σημαντικά έναντι αυτής του Μετσόβου.

Στην πρώτη περίοδο ορεινές περιοχές της χώρας γνωρίζουν έντονες μετακινήσεις πληθυσμού, που προκάλεσε ιδιαίτερα ο Εμφύλιος και η επακόλουθη πολιτική που επικράτησε στη χώρα και είχε μεγάλες επιπτώσεις στην περιοχή αυτή. Ανάλογη, αν και ίσως λιγότερο έντονη, είναι η περίπτωση της Ηπείρου. Η συνολική εικόνα αμαυρώνεται στη διάρκεια της δεκαετίας 1961-1971, η οποία μοιάζει να δίνει το τελειωτικό χτύπημα και μάλιστα με μεγαλύτερη ένταση στο ήδη εύθραυστο δίκτυο των ορεινών οικισμών.

Αντίθετα, οι περιπτώσεις εξαφάνισης οικισμών λόγω φυσικών αιτιών εμφανίζονται σημαντικά περιορισμένες στην Ελλάδα γενικότερα, αλλά και στην Ήπειρο εν προκειμένω. Υπάρχουν βέβαια μεμονωμένες περιπτώσεις αλλαγής θέσης και μετακίνησής τους από υψηλότερες ζώνες σε χαμηλότερες, ή περιπτώσεις μεταφοράς τους εξαιτίας αποσάθρωσης εδαφών, κατολισθήσεων ή άλλων φυσικών αιτιών, αλλά είναι σχεδόν αμελητέες στο γενικότερο σύνολο.

Εν πάση περιπτώσει, είναι περισσότερο από φανερός ο αποπληθυσμός των ορεινών περιοχών της Ηπείρου μέσα από τη χαρτογράφηση που επιχειρήσαμε (δείγματα χαρτών παρατίθενται στην εργασία). Όμως κάτι τέτοιο είναι γνωστό σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο προσέγγισης. Αυτό στο οποίο εμείς θεωρούμε ότι προσφέρει και συμβάλλει με τον δικό της τρόπο αυτή η εργασία είναι η ιδιαίτερα αυστηρή συστηματοποίηση της παρακολούθησης αυτού του φαινομένου. Η δημιουργία του Συστήματος Γεωγραφικών Πληροφοριών των Ορεινών Οικισμών της Ελλάδας (ΣΓΠΟΟΕ) φιλοδοξεί να αποτελέσει εργαλείο για την καταγραφή, χαρτογράφηση και επεξεργασία των γεωγραφικών συνιστωσών που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την καθημερινότητα του γεωγραφικού χώρου σε οποιαδήποτε κλίμακα.

Το ισχυρό στοιχείο του Συστήματος που ιδρύθηκε είναι η δυνατότητα μονοσήμαντης ταύτισης κάθε οικισμού σε όλο το βάθος χρόνου εμπρός και πίσω από το χρόνο μελέτης. Επιπλέον, η κωδικοποιημένη ένταξη κάθε οικισμού στους «καποδιστριακούς» ΟΤΑ προσφέρει τη δυνατότητα συνεχούς και εύκολης ενημέρωσης του Συστήματος με νέα δεδομένα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εκτός των κωδικών αριθμών των οικισμών κατά την ΕΣΥΕ, γίνεται (και) κωδικοποίησή τους με τέτοιο τρόπο ώστε ο κάθε οικισμός προσδιορίζεται μοναδικά για όλες τις απογραφές που έγιναν και θα γίνουν. Ο «νέος» αυτός κωδικός αριθμός προκύπτει ως:

Κωδικός Νομού κατά ΕΣΥΕ 1991 + αύξων αριθμός οικισμού κατά ΕΣΥΕ 1991

Αυτό σημαίνει ότι η γεωγραφική θέση των οικισμών ταυτίζεται με τη χωρική αναφορά τους κατά την απογραφή του 1991.

Έτσι, η διαχρονική εξέλιξη των οικισμών διακρίνεται σε:

		προς	
A.	1991	→	1913 (και 1907)
		τα πίσω	
		προς	
B.	1991	→	2001, 2011, ...
		τα εμπρός	

A. 1991 → 1913 (ΚΑΙ 1907)

[ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΗΜΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ]

1. Ο κωδικός αυτός ακολουθεί τον οικισμό, ανεξάρτητα σε ποιο νομό εμφανίζεται αυτός στις διάφορες απογραφές. Π.χ. ο οικισμός Δαφνωτή, που εμφανίζεται το 1991 στο Ν. Άρτας, παίρνει τον κωδικό 310074. Ο οικισμός αυτός όμως από το 1907 έως και το 1971 εμφανίζεται ως οικισμός του Ν. Πρεβέζης. Έτσι, ένας δεύτερος κωδικός σε όλες πριν το 1981 απογραφές είναι και ο 310074, εκτός από αυτόν της ΕΣΥΕ, που τον δείχνει ως οικισμό του Ν. Πρεβέζης (π.χ. 34111801 της ΕΣΥΕ για το 1971).

2. Εάν σε κάποιο νομό, για κάποια απογραφή, το πλήθος των οικισμών εμφανίζεται μεγαλύτερο κατά την απογραφή αναφοράς από την αμέσως προηγούμενη, οι επιπλέον οικισμοί αριθμούνται-κωδικοποιούνται σε συνέχεια των ήδη υπαρχόντων, σύμφωνα με τη σειρά ταξινόμησης κατά την ΕΣΥΕ.

3. Εάν σε κάποια απογραφή εμφανίζονται «νέοι» οικισμοί, δηλαδή οικισμοί που δεν έχουν καταγραφεί κατά τις προηγούμενες απογραφές, οι οικισμοί αυτοί κωδικοποιούνται όπως στο (2). Π.χ. ο οικισμός Ζίφκος της Κοιν. Αγνάντων του Ν. Άρτας εμφανίζεται στην απογραφή του 1981 (και όχι του 1991) και κωδικοποιείται-αριθμείται σε συνέχεια του πλήθους των 285 οικισμών που εμφανίστηκαν το 1991. Έτσι, παίρνει τον κωδικό αριθμό 310286.

B. 1991 → 1997, 2001, 2011, ...

1. Σύνδεση του μοναδικού κωδικού των οικισμών με τους κωδικούς κατά «Καποδίστρια». [Για τις περιπτώσεις (και είναι πολλές) όπου οι οικισμοί δεν μπορούν να προσδιοριστούν χωρικά ακριβώς, δηλαδή δεν ταυτίζονται με συγκεκριμένους οικισμούς που είτε εμφανίζονται είτε δεν εμφανίζονται το 1991, ο χωρικός τους προσδιορισμός γίνεται κατά ΟΤΑ «Καποδίστρια» με βάση τις γεωγραφικές πληροφορίες της ευρύτερης περιοχής αυτών των οικισμών.]

2. Κάθε «νέος» οικισμός που θα εμφανίζεται στις απογραφές μετά το 1991 θα παίρνει τον μοναδικό κωδικό, όπως έχει περιγραφεί.

Με τον τρόπο αυτόν είναι δυνατή η παρακολούθηση της πορείας ενός οικισμού από τις αρχές του 20ού αι. για την περιοχή της Ηπείρου και από το 1829-1830 για την Πελοπόννησο (πληθυσμιακή έρευνα από τους Γάλλους πριν ακόμη ανακηρυχθεί η Ελλάδα επίσημο κράτος), μέχρι σήμερα και συνεχώς στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γερολύμπου, Α., Καλογήρου, Ν., Χατζημυχάλης, Κ. (1988), *Βορειοελλαδικοί οικισμοί. Μετασηματισμοί του αστικού και περιφερειακού χώρου*, ερευνητικό πρόγραμμα, Σεπτέμβριος 1988. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), *Γενικές Απογραφές 1920, 1928, 1940, 1951, 1961, 1971, 1981, 1991, 2001*.
- Μυρίδης, Μ., Κουσουλάκου, Α., Λαφαζάνη, Π., Καρανικόλας, Ν. (2000), «Ένας δημογραφικός απολογισμός για την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (1951-1991)», *Πρακτικά συνεδρίου «Χωρικές διαστάσεις των δημογραφικών φαινομένων»*, Βόλος, σ. 413-436.
- King, R., De Mas, P., Mansvelt Beck, J. (2001), *Geography, Environment and Development in the Mediterranean*, Sussex Academic Press, Brighton-Portland.
- Καρανικόλας, Ν., Λαφαζάνη, Π., Μυρίδης, Μ., Ράμναλης, Δ. (2000), «Η απερίμωση των ορεινών οικισμών της Βόρειας Ελλάδας: σχεδιάζοντας ένα "παρατηρητήριο" για τις αλλοιώσεις του οικιστικού δικτύου των χωρών της Βαλκανικής», *Πρακτικά συνεδρίου «Οικονομικός, κοινωνικός, περιβαλλοντικός και πολεοδομικός επανασχεδιασμός υποβαθμισμένων ή κατεστραμμένων περιοχών της Ευρώπης»*, Θεσσαλονίκη, σ. 81-95.
- Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (1997), Πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας».
- Χουλιάρακης, Μ. (1975), *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971*, τόμ. Β', Αθήνα.